

FRI-2.205-1-PP-05

ORGANISATIONAL ASPECTS OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE IN REPUBLIC OF MOLDOVA⁵

Assoc. Prof. Galina Georgieva, PhD

Department of Natural Sciences and Education,

University of Ruse “Angel Kanchev”

Phone: (+359) 082 888 583

E-mail: gggeorgieva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The aim of this report is to present the organization of early childhood education and care in the Republic of Moldova. The main components of the organization studied are financing and access to services, annual weekly and daily organization, the qualification of pedagogical specialists and educational guidelines.*

***Key words:** ECEC, Republic of Moldova, organization of ECEC services.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Проучването на образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ) в различните страни чрез систематично изследване на сходствата и разликите в неговата структура и съдържание насърчава по-доброто разбиране за това как функционират различните образователни системи. Сравнителните анализи позволяват на ангажираните в създаване на образователни политики да се възползват от най-добрите международни практики, улеснявайки реформите, основани на доказателства.

Качеството на услугата за образованието и грижите в ранна детска възраст се разглежда в пет фундаментални аспекта, дефинирани от Европейския съвет през 2019 година като Препоръка на Съвета относно висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст:

- Финансиране и управление;
- Достъп;
- Персонал;
- Образователни насоки;
- Оценка и мониторинг.[1]

ИЗЛОЖЕНИЕ

Цел на настоящия доклад е да очертае организационната рамка на образованието и грижите в ранна детска възраст в Република Молдова.

Финансиране и управление на ОГРДВ в Молдова

Финансирането в Република Молдова обхваща задължителното образование в страната - от 5-годишна възраст (подготвителна група) до 16-годишна възраст. Предучилищните институции функционират на базата на бюджетно финансиране и притежават автономия по отношение на самоуправлението и самофинансирането. Безплатни дидактически материали се осигуряват за децата от подготвителната група. Дневното хранене в държавните детски градини се заплаща от родителите.

⁵ Докладът е представен на 24 октомври 2025 г. в секция „Педагогика и психология“ с оригинално заглавие на български език: ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО И ГРИЖИТЕ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ В РЕПУБЛИКА МОЛДОВА. Докладът отразява резултати от работата по проект № 25-ФПНО-01 „Разработване на стратегии за усъвършенстване на социално-педагогическата работа съобразно съвременните поколенчески характеристики на потребителите на социално-образователни услуги“, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.

Достъп и организация на ОГРДВ

Въпреки че Образованието и грижите в ранна детска възраст (без подготвителната група) не е задължително в Република Молдова, предучилищните институции следва да предоставят услугата при заявено желание от страна на родителите. Държавата поема частично разходите за тези услуги в държавните институции, включително за деца със специални образователни потребности.

Институции, предлагащи услуги за ОГРДВ са:

- ✓ детска ясла – институция за предучилищно образование, предназначена за деца до 2-годишна възраст, която предлага грижа и образование и създава условия за адаптация и ранна социализация на децата;
- ✓ детска градина – институция за предучилищно образование за деца на възраст 2-6(7) години, която предлага образователни услуги, грижи и закрила, реализирайки образователна програма с основна цел цялостно развитие на детето и подготовка за училище;
- ✓ обществен център – публична институция за ОГРДВ, създадена от местната администрация (общини Кишинев, Бялци, АТО Гагаузия), според нуждите на населението. Тя предлага грижа и образователни услуги за деца до 6(7) години, които не посещават детска ясла и детска градина, и по-специално за деца от семейства в неравностойно положение.

В държавните институции за ОГРДВ записването се извършва по реда на подаване на заявлението в рамките на наличните места. Родителите или законните им представители могат да поискат записването на детето в ясла, детска градина или обществен център в различен от местожителството район. Това се извършва чрез писмено заявление и се одобрява при наличие на свободни места, след като е приключил официалния прием.

Социални предимства при записване имат деца, чиито родители работят, или учат; деца с един родител или, които са под настойничество; деца с увреждания; деца, които произхождат от многодетни семейства или чиито родители са служители на съответната институция.

Размер на групата и съотношение деца-персонал

В съответствие с възрастта на децата размерът на групите в обществените детски ясли и градини се определя по следния начин:

- за деца на възраст между 1,5 и 3 години размерът на групата варира между минимум 8 и максимум 15 деца;
- за деца на възраст между 3 и 6(7) години размерът на групата варира между минимум 12 и максимум 20 деца.

Съотношение дете-възпитател

Регламентът за съотношение възрастен брой деца е следният:

- в групи с деца под 3 години съотношението е 1 възрастен на 6 деца;
- в предучилищни групи за деца на възраст между 3 и 6(7) години съотношението е 1 възрастен на 10 деца.

Визираните възрастни в регламентираното съотношение, взаимодействащи с децата, включват както педагогически, така и непедагогически персонал. Ако броят на децата в група надвишава 20 за деца под 3 години или 25 за деца между 3 и 6(7) години, групата се разделя или е необходимо да се наемат допълнителни възпитатели, за да се поддържа нормативно определеното съотношение.

Организация на учебната година

Учебната година в институциите, предлагащи ОГРДВ в Република Молдова е с продължителност 12 месеца, започвайки от 1 септември и завършвайки на 31 август.

Седмична и дневна организация

Седмичният график на детските ясли и детските градини е 5 работни дни от понеделник до петък. Дневният график се определя на вътрешноинституционално ниво. Началото и краят на работния ден се определят в часовия диапазон между 6:30 ч. и 20:00 ч. В една и съща институция могат да функционират групи с различна форма на продължителност на организация на деня:

- кратка програма (4-6 часа) - в рамките на часовете се осъществяват образователно-възпитателни дейности и хранене;

- стандартна и разширена програма (10,5 часа и 12 часа) - в допълнение към образователно-възпитателните дейности, се предлагат и услуги за хранене, медицинска помощ, отдих и сън и др.;
- седмична програма (24 часа): тези институции, които обикновено са от санаториален тип, предоставят образователни услуги, храна, надзор, дневен и нощен сън, както и услуги за възстановяване и рехабилитация.

Персонал

Персоналът в институциите за ОГРДВ се състои от преподавателски персонал (възпитател, музикален учител, логопед, психолог, психопедагог, методист, ментор) и непедagogически персонал (медицински асистент, физиотерапевт, детегледачка, помощник-учител, техник, друг административен персонал).

Първоначалното обучение на педагогическия персонал в Република Молдова се осъществява в рамките на средното специализирано образование (колеж) и висшето образование (университет). Минималното изискване за заемане на длъжност „учител“ в услугите за ОГРДВ е притежаване на квалификация в областта на най-малко 4-то ниво по ISCED - висше техническо професионално образование. [4]

Образователни насоки

Мисията на институциите за ОГРДВ е да осигури качествено ранно образование за всички деца до 6(7) години, като задоволява техните образователни потребности, многостранно развитие и подготовка за училище и социална интеграция.

Основните цели на Рамковия план са:

- ✓ регулиране на образователното съдържание за всички възрастови групи в предучилищното образователно заведение;
- ✓ прилагане на *Стандартите за образование и развитие на децата от раждането до 7-годишна възраст* и *Учебната програма за ранно образование*, одобрени от Министерството на образованието и науката. [1]

Учебната програма за ранно образование е подсистема на Националната учебна програма и е един от документите за образователна политика, който отразява педагогическата концепция за учене и развитие на детето от раждането до постъпването му в училище.

Рамковият план предвижда цялостен подход към процеса на обучение на малки деца, насочен към подпомагане на ранното физическо, когнитивно, езиково, социално и емоционално развитие на децата на възраст от 2 до 6 (7) години и привикване на децата към институционално организирано образование в партньорство със семейството.

Учебната програма за образование и грижи в ранна детска възраст (одобрена от Националния съвет по учебни програми – Заповед на Министерството на образованието, културата и изследванията № 1592 от 25.10.2018 г.) е нормативният документ, в който се конкретизира визията за развитието на детето, приета и насърчавана от нормативната и политическа рамка в образователната система на Република Молдова. Той установява специфичните аспекти на образователния процес, взаимодействието на институциите с детето и неговото семейство, както и достъп и равни шансове за качествено образование за всяко дете.

В Учебната програма са заложили ключови водещи образователно-възпитателни принципи, въз основа на които са дефинирани специфичните за ОГРДВ принципни положения:

- Принцип на образованието, ориентирано към детето – зачитане и подчертаване на уникалността, нуждите и характеристиките на детето;
- Принцип на зачитане на правата на детето – правото на образование, правото на свобода на изразяване и др.;
- Принцип на активното учене – създаване на учебен опит, в който детето е автор на собственото си учене;
- Принцип на холистичното развитие – чрез интегриран подход към дейностите: комбиниране на области на дейност с области на детско развитие;
- Принцип на межкултурността – познание, разпознаване и уважение към националните ценности и други етнически групи;

- Принцип на зачитане на многообразието и образователното и социално включване на всяко дете, диференциация и индивидуализация – разработване на учебна програма, която предоставя еднакви възможности за развитие на всички деца, независимо от пол, етническа принадлежност, религия или социално-икономически статус;
- Принцип на образованието като взаимодействие между родител/настойник и дете – психоцентричен и социоцентричен подход: образователните резултати зависят от двете страни, участващи в процеса, от индивидуалността на детето и личността на настойника/родителя;
- Принцип за осигуряване на приемственост – създаване на интегративен поглед върху детството като непрекъснато цяло, с характерните особености на всеки етап от обучението и развитието в рамките на този интервал (от ранно детство към предучилищна възраст), което е толкова важно за началното (училищното) образование;
- Принцип на социално и образователно партньорство – разработване на учебна програма, която изисква участието на семейства и институции, предоставящи услуги за ОГРДВ, за да се осигури достъп на всички деца до качествено образование;
- Принцип на индивидуализацията – дейностите трябва да се организират според собствения ритъм на развитие на детето, неговите нужди и интереси, като се гарантира, че децата имат свободата да избират свои собствени дейности въз основа на своите интереси и нужди;
- Принцип на игровото учене – играта е фундаментална дейност за децата на възраст от 1 до 7 години, чрез която те се развиват естествено. Следователно, играта трябва да бъде основа на планирането на педагогическото взаимодействие;
- Принцип на разнообразието на образователните контексти и ситуации – изискват ангажирането на детето в умствен, емоционален, социален и двигателен контекст;
- Принцип на редуващите се форми на организация на дейностите – подход към образователните дейности в институциите за ранно образование в различни форми: фронтален, в малки групи, по двойки и индивидуално, както и различни стратегии на преподаване;
- Принцип на партньорство със семейството и обществото – необходимо е да се установи партньорство между учителя и семейството, за да се осигури приемственост и последователност на образователния подход; семейството и обществото трябва да се разглеждат като активни партньори, а не просто като получатели на информация, предоставяна от възпитателите за напредъка на детето.[5]

Области на обучение и развитие

В Република Молдова образованието в ранна детска възраст се основава на:

- автономия и уважение: децата се насърчават да демонстрират автономност и уважение към себе си и другите в различни контексти;
- учене през целия живот и творчество: акцентът е върху насърчаването на отвореност към непрекъснато обучение, наред с активност, творчество и чувство за отговорност;
- ценностна ориентация: като млади граждани децата се насочват да се ориентират в ценностната система, разграничавайки понятия като добро и зло;
- готовност за училище: образователната рамка гарантира, че децата развиват необходимите предпоставки за постъпване в начално училище, включително психосоциални, емоционални, поведенчески, когнитивни, психомоторни и комуникативни умения. [5]

Нормативно регламентиран е приемът в три възрастови групи: 1,5-3 години, 3-5 години и 5-7 години, а образователните направления са следните:

- Здраве и двигателни умения (здравно образование, физическо възпитание);
- Аз, семейство и общество (личностно развитие, образование за обществото);
- Език и комуникация (развиване на вербални и невербални комуникативни умения);
- Науки и технологии (формиране на елементарни математически представи, екологично образование, дигитално образование);

- Изкуства (художествено образование, музикално образование).[5]

Образователно-възпитателните взаимодействия се реализират в следната дневна последователност, визирана в *Учебната програма за ранно образование* [3]:

Табл. 1. Дневна програма на режимните дейности

Часови график	Дневни дейности		
	Дейности за личностно развитие	Интегрирани занимания	Игри и занимания в центровете по интереси
7.00 – 8.30	Ежедневни дейности: Приемане на децата, разговори с родителите относно общото състояние на децата, измерване на температурата в яслените групи		Игри и занимания в центрове по интереси (по избор)
8.30 – 9.00	Ежедневни дейности: Сутрешни упражнения, лична и групова хигиена и др. Ежедневни дейности: Закуска		
9.00 – 11.00	Дневни дейности: Сутрешно поздравление (15-20 мин.) (съобщение, календар, проверка, игри за социализация) Дневни дейности и преход: Подготовка за час (разпределение на материали, индивидуални нужди, динамични паузи, умения за ред и дисциплина, умения за лична и групова хигиена, упражнения за групиране и прегрупиране)	Интегрирани занимания по области на развитие	Занимания в центрове по интереси (по избор)
11.00-13.00	Развлекателни дейности (игри и разходки на открито) Ежедневни дейности и преходи: лични и групови хигиенни умения, умения за самообслужване, дисциплина, ред и др. Ежедневни дейности: обяд		
13.00-15.00	Ежедневни дейности: дневен сън		
15.00-15.30	Ежедневни дейности и преходи: събуждане на деца, закаляване, умения за самообслужване, умения за		

	лична хигиена, лични нужди		
15.30-16.00	Дневни дейности: следобедна закуска		
16.00-17.30	<u>Допълнителни дейности (развитие на индивидуални умения по избор):</u> танци, съвременни езици, развитие на речта и др.) <u>Развлекателни и релаксиращи дейности:</u> игри и разходки на открито <u>Ежедневни дейности и преходи:</u> (умения за лична и групов хигиена, умения за самообслужване, дисциплина и умения за ред)	Допълнителни занятия (наваксване) в области на развитие	Игри и занимания в центрове по интереси (по избор)
17.30-18.00	Дневни дейности: вечеря		Игри и занимания в центрове по интереси (по избор)
18.00-19.00	Ежедневни дейности: Изпращане на децата		

Планираният часови график и поредността на дейностите са ориентировъчни. В Програмата се акцентира върху гъвкавостта на графика като модел, а не като за задължителна програма, като всеки учител има право да организира режимните моменти, съобразно нуждите на децата и по своя преценка по отношение на реда на часовете.[5]

Оценяване

Оценяването в ранното образование в Република Молдова е всеобхватен и непрекъснат процес, фокусиран върху наблюдение и подкрепа на цялостното развитие на децата, включващ както учители, така и родители, за да се осигури най-добрият преход към начално образование.

Основните методи, които възпитателят използва за събиране на данни за развитието на детето, са:

- наблюдение на детето по време на различни дейности и моменти от дневния график, записване на резултатите в индивидуални протоколи или листове;
- диалог/разговор/интервю с децата и родителите, за да се установи психофизическото развитие, нивото на знания, уменията на децата в предучилищна възраст;
- практически тест.

Няма стандартизирани национални тестове, които обикновено се използват в образованието в ранна детска възраст за оценка на готовността за училище. Вместо това, оценката се основава на непрекъснато наблюдение и документиране на напредъка на детето от страна на преподавателите.[2]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Могат да се обобщят следните изводи във връзка с организацията на образованието и грижите в ранна детска възраст в Република Молдова:

- ОГРДВ е двуфазово – от 0 до 2 години и от 2 до 6/7 години;
- Държавно финансиране и на двете фази на ОГРДВ, въпреки че родителите заплащат такса за хранене;

- Институциите, предлагащи услугата за ОГРДВ са детска ясла, детска градина и обществен център;
- Разнообразие на продължителността на посещаемост – кратка, стандартна, разширена и седмична програма;
- Минималната изискуема квалификация на педагогическия персонал в ОГРДВ е средно специализирано образование;
- Нормативна обусловеност на съдържанието на образованието.

REFERENCES

Council Recommendation of 22 May 2019 on high-quality early childhood education and care systems (OJ C, C/189, 05.06.2019, p. 4, CELEX: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019H0605(01))) (*Оригинално заглавие: Препоръка на Съвета от 22 май 2019 година за висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст (OJ C, C/189, 05.06.2019, p. 4)*)

Early childhood education and care. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/moldova/early-childhood-education-and-care> (Accessed on 15.09.2025).

Early Education Curriculum. Ministry of Education, Culture, and Research of the Republic of Moldova, Chisinau, 2018 (*Оригинално заглавие: Куррикулум по раннему образованию. Министерство Образования, Культуры и Исследований Республики Молдова, Кишинэу, 2018*)

EDUCATION CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA No. 152 dated July 17, 2014. Published on October 24, 2014 in the Official Gazette no. 319-324, article no. 634. Date of entry into force: November 23, 2014. https://mecc.gov.md/sites/default/files/education_code_final_version_0.pdf (Accessed on 15.09.2025).

Framework curriculum for preschool education. APPENDIX to the order of the Ministry of Education and Science No. 1076 of August 25, 2023. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. CHISINAU 2023 (*Оригинално заглавие: Рамочной учебны план дошкольного образования. ПРИЛОЖЕНИЕ к приказу МОИ № 1076 от 25.08.2023 г. Министерство Образования, Культуры и Исследований Республики Молдова. КИШИНЁВ 2023.*)